

ENFLASYONLA MÜCADELE IŞIĞINDA TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ GELİŞMELER

Gazi Erçel
Başkan
TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI

Washington
Eylül 1999

Bundan iki yıl önce, 1997 yılı yazında Asya krizi tırmanmaya başladı. Bir yıl önce ise 17 Ağustos 1998'de sadece Rus ekonomisini değil tüm uluslararası mali sistemi ciddi boyutlarda tehdit eden Rusya krizi patlak verdi. Dünya ekonomileri açısından geçen yılları kıyaslandığında, 1999 yazının daha sakin geçtiğini söyleyebiliriz. Ancak bu Türkiye için geçerli olmadı. 17 Ağustos 1999 tarihinde ülkemizde yaşanan deprem felaketi ülkemizi derinden yaraladı.

Deprem, hem insan kaybı hem de fiziksel altyapı açısından yıkıcı sonuçları beraberinde getirdi. Halen ölü sayısı 15.000'in üzerinde olup, yaralı sayısı 25.000'i aşmıştır. Bunun yanında, 200.000'den fazla konut hasar görmüş veya yıkılmış olup yarım milyonun üzerinde insan evsiz kalmıştır.

Şunu hemen belirteyim ki, uluslararası çevrelerden ve ulusal kaynaklardan gelen gönüllü ve ivedi yardımlar, gerek manevi yönden, gerekse yeniden inşa maliyetlerini karşılaması yönünden tesellimiz olmuştur. Yardımlara katkıda bulunanlara tek tek teşekkür ediyorum.

Şunu da vurgulamak isterim ki, bu trajik olay makroekonomik stratejimizde herhangi bir değişikliğe yol açmayacak ve enflasyonla mücadelede zor elde ettiğimiz başarının tehlikeye girmesine izin verilmeyecektir.

Bilindiği gibi, Türkiye'deki makroekonomik dengesizliklerin altında uzun süredir içinde yaşadığımız enflasyon yatmaktadır. Bu nedenle bir süredir çabalarımızı enflasyonu düşürme yönünde yoğunlaştırdık.

1998 yılının başlarında bir enflasyonla mücadele programı uygulamaya kondu. Bu program, 1997 yılı sonunda yüzde 91 olan enflasyonu orta vadede tedricen tek haneli rakamlara düşürmeyi hedeflemekteydi.

Hepimizin bildiği gibi enflasyonu düşürme programının üç temel ögesi bulunmaktadır. Bunlar, güçlü maliye politikaları, yapısal reformlar ve bu programa uygun nominal politikalardır.

İlk olarak maliye ve nominal politikalara değinmek istiyorum.

Türkiye uzun bir süredir enflasyon ile iç içe yaşamaktadır. Ülkemizdeki enflasyon temel olarak bütçe açıklarından ve bu açıkların finansman biçiminden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, mali politikalar Türkiye'nin enflasyonla mücadele programının omurgasını oluşturmaktadır. Yapılan hesaplamalar, programın ilk iki yılında yaratılacak yüzde 4 veya 5 civarındaki faiz dışı bütçe fazlasının iç talep ve iç borçlanma üzerinde yoğunlaşan baskıyı hafifletebileceğini göstermektedir. Böyle bir gelişme mali otoritelerin enflasyonu düşürmedeki kararlılığını da ortaya koymuş olacaktır. Sıkı bir maliye politikasına ek esnek bir para programı uygulamasını mümkün kılarak, ekonomik istikrar hedefine ulaşmamızı kolaylaştıracaktır.

Şunu öncelikle belirtmek isterim ki, hazırladığımız para programı aynı zamanda sözkonusu maliye politikaları ile tutarlıdır. Biz, Merkez Bankası olarak 1998 yılının ikinci yarısından bu yana dikkatlerimizi Net İç Varlıklar kalemi üzerinde yoğunlaştırdık ve iki temel mesaj verdik. Bunlardan ilki; kamu açıklarının bundan böyle Merkez Bankası kaynakları ile finanse edilmeyeceği, diğeri ise; Merkez Bankası'nın Türk lirası yükümlülüklerini ancak net dış varlıklarında meydana gelecek artışı finanse etmek için artıracığıdır. Hazine'ye Kısa Vadeli Avans Hesabında ve Toplam Net İç Varlıklar kalemlerinde gözlenen önemli düşüş yanında, Merkez Bankası Net Dış Varlıklarda kaydedilen önemli artış da bu politikaların sonucudur. Hiç şüphesiz bu konuda Asya ve Rusya krizlerinin olumsuz etkilerini de hesaba katmak gerekir. Bu krizlere bağlı olarak ortaya çıkan sermaye kaçıışı Net Dış Varlıklar kaleminde azalışa yol açmıştır. Buna paralel olarak, İç Varlıklar kaleminde ise artış görülmüştür. Buna rağmen, bu artışının kaynağı, kamu sektörüne açılan krediler değil, Merkez Bankası'nın bankaları fonlaması olmuştur.

Merkez Bankası para programının diğeri bir yönü kur politikası ile bağlantılıdır. Enflasyon hedefi doğrultusunda yürütülen kur politikasının enflasyonist beklentiler üzerinde önemli etkileri vardır. Merkez Bankası ilk olarak piyasaya hükümetçe belirlenen enflasyon hedefini onayladığının sinyalini vermiştir. Kamuoyu kur hareketlerini günlük olarak izlediğinden, hedef enflasyonu gözetken kur politikası kamuoyunun enflasyon beklentilerini etkileyen önemli bir araç haline gelmiştir. Kuşkusuz, bu politikanın başarılı olabilmesi enflasyon hedefinin gerçekçi belirlenmesine bağlıdır. Bu da enflasyon hedefinin bütçe dengesi ile tutarlı olması anlamına gelmektedir.

Enflasyonu ve enflasyonist beklentileri etkilemenin yanısıra, kur politikası doğrudan dış ticareti etkilemektedir. İstikrarlı bir reel kur politikası bu bağlamda Merkez Bankası'nı tarafsız bir konuma taşır. Bu durumda, Merkez Bankası ihracatı desteklemek amacıyla kur politikasına müracaat etmeyeceği gibi, Türkiye'nin uzun dönem ticari rekabet düzeyine zarar verecek uygulamalarda

da bulunmaz.

Merkez Bankası'nın uyguladığı istikrarlı bir reel kur politikası sonucunda, ekonominin cari ödemeler dengesi reel sektör gelişmeleri tarafından belirlenmektedir. Son aylarda iç talepte bir düşüş yaşanmıştır. İthalat azalırken dış ticaret dengesinde önemli bir iyileşme kaydedilmiştir. Bunun sonucu olarak, Türkiye 1998 yılını 1871 milyon dolarlık bir cari denge fazlası ile kapatmıştır. 1999 yılında ise, yılın ikinci yarısında beklenen iç talep artışı nedeniyle düşük düzeyde bir cari açık beklenmektedir.

Maliye ve para politikaları arasındaki uyum, 1997 yılında yüzde 91 düzeyinde bulunan enflasyonun 1998 yılında yüzde 54 düzeyine düşmesini sağlamıştır. Ağustos 1999 itibariyle toptan eşya fiyat endeksine göre hesaplanan enflasyon, petrol fiyatlarında yaşanan beklenmedik gelişmelere ve yılın ilk yarısında maliye politikasındaki gevşemeye rağmen yüzde 54 düzeyini korumuştur.

Hiç şüphe yok ki Türkiye'nin uzun süredir içinde yaşamakta olduğu yüksek enflasyon süreci, enflasyonla birlikte yaşamaya alışmak gibi bazı tutum ve davranışları da beraberinde getirmiştir. Ekonomide enflasyon direncinin kırılması, yüksek düzeyde bir politik kararlılık gerektirmektedir. Bu kararlılığın bir göstergesi de yapısal reformlar alanında sergilenen başarıdır. Hiç şüphe yok ki, reformların hayata geçirilmesinde başarı sağlandıkça, programın güvenilirliği artacaktır. Şimdi, bu reformlara değinmek istiyorum.

Türkiye'nin yapısal konularda olumlu bir sicili bulunmaktadır. Son yirmi yılda ödemeler dengesinin ticaret ve sermaye hareketleri kalemleri serbestleştirilmiştir. İş gücü piyasamız esnektir. Hanehalkı iç tasarruflarının yüksekliği ekonomimizin önemli özelliklerinden birisidir. Piyasa ekonomisi ise Türkiye'nin bir başka yapısal unsurudur.

Şu anda Türkiye'nin gündeminde dört önemli yapısal reform bulunmaktadır. Bunlar sadece antienflasyonist politikaların bir parçası olmakla kalmayıp, aynı zamanda değişen global ortama uyum sağlamak açısından da önem taşımaktadır. Bunlar, bankacılık sektörü, sosyal güvenlik sistemi, tarımsal destekleme ve özelleştirme reformlarını içermektedir. Bu reformların bir kısmı parlamentodan geçmiş olup, diğerleri sıradadır.

Haziran 1999 tarihinde Parlamento'dan geçen yeni Bankalar Kanunu aşağıdaki genel amaçları içermektedir.

- Yasal boşlukları kapatmak,
- Uluslararası bankacılık denetim mevzuatını uygulamak,
- Bankaların denetimini bağımsız bir kuruma vermek,
- Bankaların kuruluşuna ve faaliyette bulunmasına ilişkin bazı düzenlemeleri gerçekleştirmek,

Özellikle, BIS (Bank for International Settlements) tarafından 1997 yılında

saptanan “Etkin Bankacılık Denetimi için 25 Ana İlke” yeni Bankalar Kanununda yer almıştır.

Sonuç olarak, bu düzenlemeler bankacılık denetiminin çağdaş prensipleri ile uyumludur. İnanıyorum ki, yeni kanun Türk bankacılık sektörünün hızla daha sağlıklı bir yapıya kavuşmasını sağlayacaktır. Bu gelişme etkin bir para politikası için kritik bir öneme sahiptir. Para otoritelerinin orta vadede fiyat istikrarını sağlama başarısı, sadece uygun maliye politikalarının desteğine değil, ayrıca sağlıklı bir bankacılık sisteminin varlığına da bağlıdır.

Parlamento'nun onayından geçen Bankalar Kanunu ileriye doğru atılmış büyük bir adımdır. Fakat daha yapılması gerekenler var. Bir başka önemli konu da kamu bankalarının yeniden yapılandırılması ve bunların bankacılık sistemi içindeki rollerinin azaltılmasıdır. Bu bankalar, sadece rekabetin yoğun olduğu bankacılık piyasasında faaliyet göstermekle kalmayıp, aynı zamanda küçük ve orta ölçekli işletmeler ile tarım sektörüne tercihli kredi verme gibi hükümet adına yapılan işlemleri de üstlenmişlerdir. Orta vadede tercihli kredilerin kaldırılması amaçlandığından, bu bankalar özelleştirilerek ticari bir yapıya kavuşturulabilir.

Hükümetin ele aldığı diğer bir reform ise sosyal güvenlik reformudur. Şimdi son yıllarda önemli bütçe sorunlarına yol açan Türkiye'nin sosyal güvenlik sistemi konusuna kısaca değinmek istiyorum. Türk sosyal güvenlik sistemini oluşturan üç emeklilik kurumu var. Bunlardan ilki ve en büyüğü olan Sosyal Sigortalar Kurumu, işçi statüsünde çalışanlar içindir. Diğer iki kuruluştan biri devlet memurlarını, diğeri ise serbest meslek sahiplerini kapsamaktadır. Bu üç kuruluş emekli maaşlarını, çalışanlardan kesilen primlerle karşılıyor. Diğer bir ifadeyle, emekli aylıkları emeklilerin önceki birikimleri üzerinden değil, halen çalışan kesimin katkıları ile ödeniyor.

Son yıllarda artan bütçe açıklarının asıl sebebi nüfusun yaşlanması değil, erken emekliliktir. Emeklilik sistemindeki açık, emeklilik yaşının düşürüldüğü 1992 yılından beri hızla artmaktadır. Bu durumu düzeltmek üzere hazırlanan yasa Parlamento'dan geçmiştir.

Özelleştirme konusunu ele aldığımızda, Türkiye'de kamu kuruluşlarının halen önemli bir rol üstlendiğini görüyoruz. Artık hepimiz, güçlü bir özelleştirme programının devletin üstlenmiş olduğu ticari ve sanayi faaliyetlerini azaltacağını biliyoruz. Bunun sonucunda da, sübvansiyonların bütçe üzerindeki yükü azalacak, sermaye piyasalarının derinliği artacak, sermayenin daha geniş bir tabana yayılması cazip hale gelecektir. Özelleştirme, kaynak dağılımını iyileştirmeyi amaçlayan politikalarının temel bir unsuru olarak görüldüğünden, Türkiye'nin özelleştirmeye ilişkin hukuki ve kurumsal yapısını çağdaşlaştırması ve bunları Avrupa Birliği normları ile bu alanda başarı gösteren eski doğu bloku ülke ekonomilerinin halen geçerli olan normlarına yaklaştırması gereklidir.

Yeterli bir hukuki temel bu tür reformların ana unsurunu oluşturmaktadır. Bu yolda son zamanlarda önemli adımlar atılmıştır. Özelleştirme sürecini tıkayan

yasal engellerin giderilmesi için Anayasa'da gerekli değişiklik yapılmıştır. Özelleştirmeye ilgi duyan yabancı yatırımcıları cezbetmek için uluslararası tahkime ilişkin olarak uzun süredir beklenen Anayasal değişiklik Parlamento'dan geçmiştir.

Türkiye için tarım sektörünün de ayrı bir önemi vardır. Bu sektör, Türkiye'nin gayrisafi milli gelirinin yaklaşık yüzde 15'ine, istihdamın ise yüzde 42'sine sahiptir. Türkiye'de tarıma sağlanan toplam desteğin son on yılda iki katından fazla arttığı görülmektedir. Oysa bu rakam diğer batılı ülkelerde giderek düşmektedir.

Türkiye'de uygulanan tarımsal destekleme sistemi karmaşık bir yapıya sahiptir. Destek iki kanaldan gerçekleştirilmektedir: Bunlar, ürüne dayalı pazarı destekleme mekanizması ile girdi kullanımına dayalı destek sağlayan Ziraat Bankası'dır. İlave tedbirler ise tarıma sağlanan ve bütçeden karşılanan genel hizmetlerin maliyetini karşılamaktadır.

Mevcut tarımsal destekleme düzenlemelerini bir gecede kaldırmak mümkün değildir. Yetkililer şu anda Dünya Bankası ile beraber gelecekte doğrudan gelir ödemesi sistemine geçilmesini hedefleyen projeler üzerinde çalışıyorlar. Mevcut destekleme sisteminden doğrudan destekleme sistemine geçişi Türkiye'de herkes benimsemektedir. Ancak, bu değişim yavaş yavaş gerçekleşecek ve biraz zaman alacaktır.

Nisan genel seçimleri ardından kurulan yeni hükümet, Bankalar Kanunu'nun kabulü, Uluslararası Tahkim ve Sosyal Güvenlik reformu konularında da görüldüğü gibi, reformları tamamlamada kararlı görünüyor.

Bu reformların tamamlanması ile artacak güven ortamı sayesinde, inanıyorum ki Türkiye'nin enflasyonla mücadele programı 2000 yılı başlarında yeni bir evreye ulaşacaktır. Geçen yılki Yakın İzleme Programından bu yana önemli gelişmeler kaydedilmiş olup, enflasyonu ortadan kaldırmak için artık yeni ve kapsamlı bir çaba sarfedilmesi gerekmektedir. Kapsamlı bir makroekonomik ve mali program 2001 yılı sonuna kadar enflasyonu yüzde 10'a çekmeyi hedeflemektedir. Şunu vurgulamak isterim ki, Bu defa, enflasyonla mücadele programının başarıya ulaşma şansı üç nedenden dolayı yüksektir. Birincisi, halihazırda var olan siyasi istikrar ile enflasyonu düşürme politikasının uygulanması konusunda sağlanan konsensüs. İkincisi, toplumun tüm kesimlerinin bütçe ve borç sorunlarımızın çözümü için başka bir seçeneğin olmadığını görmesi. Üçüncüsü, teknik altyapısının hazır olması. Bu üç faktör yeni programın önemini vurgulamaktadır.

Buna göre, 2000 yılı için enflasyon hedefi yüzde 25, 2001 yılı için ise yüzde 10 olarak belirlenmiştir. Önümüzdeki iki yılda bu hedeflerle tutarlı olması öngörülen maliye politikası, kamu sektörünün tüm harcama ve gelirlerini her yönüyle iyileştirmeyi hedefleyen geniş tabanlı bir yaklaşımla yürütülecektir.

Bu amaçla, para politikasının maliye politikalarına desteği sürecektir. Para

politikası uygulamasında radikal bir değişiklik beklenmemekle beraber, etkin bir şekilde uygulanacak para programının maliye politikalarına da olumlu katkıda bulunacağı açıktır.

Ayrıca, Türkiye'nin enflasyonu düşürme konusunda son zamanlarda sarfettiği çabaların altını bir kez daha çizmek istiyorum. Bildiğiniz gibi, 1980'li yıllarda Türk ekonomisi kapalı ekonomiden piyasa ekonomisine geçmeyi başarmıştır. Son dönemde sarfedilen çabalarla Türkiye, mali ve reel sektörlerin sağlıklı işlediği, düşük enflasyonun ve sürdürülebilir bir büyüme oranının asgari koşullar olarak kabul edildiği global ekonominin bir üyesi olmak için makroekonomik altyapısını inşa etmeyi hedeflemektedir.

Son olarak önemli bir konuya değinmek istiyorum. Yaşanan büyük depremden sonra, Türk ekonomisi için, karşılaşılan sıkıntıların üstesinden gelme gücünü bir kez daha gösterme fırsatı doğmuştur. Geçtiğimiz iki yıl boyunca, Güney Asya, Rusya ve Latin Amerika krizlerini ve özellikle önemli ölçüde ticaret yaptığımız, mali ve ekonomik ilişkilerimizin yoğun olduğu Avrupa Birliği bölgesinde yaşanan ekonomik yavaşlamayı da atlatabildik. Aynı zamanda Nisan 1999 genel seçimleri öncesi yaşanan belirsizlik ortamı Türk ekonomisinin dayanıklılığını test etmiştir. Bu sınavları başarıyla verdiğimiz ve bundan büyük deneyimler kazandığımıza inanıyorum. Her zaman söylediğim gibi, hoşumuza gitmese de, kötü günlerde çok iyi performans gösteriyoruz. Şimdiki durum ve beklentiler farklıdır. Artık Türk ekonomisinin kötü dönemlerde kaydettiği başarıyı iyi dönemlerde de göstermesini sağlayacağız. Başlattığımız programın başarısı, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal yaşamının önümüzdeki en az 50 yılını etkileyecektir.

Bu mesajların yeterince açık olduğuna ve yabancı dostlarımız tarafından doğru olarak anlaşıldığına inanıyorum.

Teşekkür ederim.